

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

SYVENDE RÆKKE

UDGIVET AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

NIELS KNUD ANDERSEN og KNUD BANNING

FJERDE BIND

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS G. E. C. GADS FORLAG

1960—62

Grundtvig og det teologiske Fakultet.

En Episode 1848.

Af **Bjørn Kornerup**(†).

Et Sted i den store Samling »Breve fra og til N. F. S. Grundtvig« findes optaget et Brev (af 16. januar 1848) fra Grundtvig til det teologiske Fakultet¹, hvori han afmelder sin Deltagelse som Censor ved teologisk Embedseksamen og protesterer mod hele den gældende Censurpraksis. Dette Brev foranledigede et heftigt Sammenstød ikke blot med Fakultetet, men ogsaa med en Række højere Myndigheder, og fortjener som betegnende for adskillige Forhold formentlig at belyses nærmere. Ikke mindst er det ejendommeligt ved den Rolle, flere af Samtidens mest fremtrædende kirkehistoriske Personligheder kom til at spille deri.

Til Forstaaelse af Baggrunden for denne Episode vil nogle indledende Bemærkninger være paakrævede. Medens der ikke i det 17. og i det meste af det 18. Aarhundrede fandtes andetsteds fra tilkaldte Censorer ved den teologiske Embedsprøve, idet Professorerne selv fungerede baade som Eksaminatorer og Censorer, indførte Københavns Universitets Fundats af 7. Maj 1788 den Bestemmelse, at der ved Universitetets Embedseksaminer skulde tilforordnes tvende andre, som skulde votere om Kandidaternes Karakter. Til at bestride dette Hverv ved teologisk Attestats beskikkedes ved Fundatsen den kgl. Confessionarius eller en anden af Hofpræsterne samt en af Københavns Sognepræster, der skulde alternere ved denne Forretning². Ved kgl. Resolu-

¹) Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, udg. af Georg Christensen og Stener Grundtvig, II Nr. 548.

²) Kvartudgaven af Forordningerne 1788. S. 109. (IV. Kapitel § 1).

tion af 12. Maj 1830 udvidedes Kredsen af de Gejstlige, der kunde indbydes som Censorer, bl.a. med de residerende Kapellaner og med Præsten ved Vartov Hospital³.

Da N. F. S. Grundtvig 1839 blev Præst ved Vartov, maatte han lejlighedsvis underkaste sig de her omtalte, gældende Bestemmelser, men som det fremgaar af Oplysninger nedenfor kun med liden Glæde og liden Iver. Problemet tilspidsede sig imidlertid, da det ved en Bekendtgørelse af 18. Maj 1847 efter flere Aars Forhandlinger var blevet bestemt, at der skulde indføres Specialkarakterer for de enkelte Fag ved teologisk Attestats, og at de Gejstlige, der blev indbudt til at deltage i Censuren, skulde overvære Eksamen fra Begyndelsen til Slutningen og i Forening med Professorerne fastsætte Specialkaraktererne⁴. Det var i den Anledning, at Grundtvig for i Harnisk og tilskrev Fakultetet et Brev, som skønt det før har været offentliggjort, for Sammenhængens Skyld nødvendigvis maa meddeles igen her⁵.

Til Det Høiærværdige Theologiske Facultet.

At alle Hovedstadens Præster skifteviis skal give deres Stemm om *Special-Charactererne* for alle de Kundskabs-Fag, der ved

³) T. Algreen-Ussing, Kongelige Reskripter og Resolutioner for 1830 S. 160—1.

⁴) J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, Kongelige Forordninger og Aabne Breve XXIV (1844—1847) S. 793—4.

⁵) Meddeles her efter Originalen (nu i Undervisningsministeriets Arkiv, Universitetssager 1849 Nr. 976). — Det fremgaar ikke af Aftrykket i »Breve fra og til N. F. S. Grundtvig« II Nr. 548, hvilket Tekstgrundlag man har benyttet, formentlig er det dog Koncepten blandt Grundtvigs Papirer (Fasc. 408; Det kgl. Bibliotek), men hvad enten Originalen eller Koncepten er benyttet, er Gengivelsen — foruden af flere mindre — plettet af een grov Læsefejl »Uleilighed« for »Uligelighed« (her Linie 3 f. o.). Overhovedet er der Grund til at beklage, at man ved Udgivelsen af den interessante Brevveksling, til med da det drejer sig om en Personlighed af Grundtvigs Format og Betydning, ofte har taget sig det vel let baade med Hensyn til Oplysninger om det anvendte Tekstgrundlag og ved selve Tekstgengivelsen.

theologisk Attestats overhøres i, er for mine Øine saa urimeligt, og maa, naar det skal blive andet end en tom Formalitet, nødvendig medføre saa stor Ubillighed og Uligelighed, at jeg sikkert havde troet, at baade det Theologiske Facultet og Hovedstadens Geistlighed vilde ilet med at gientage Begiæringen om *faste* Censorer og udviklet Nødvendigheden deraf⁶, naar de præstelige Bisiddere skal have Stemme ved *Special-Charactererne*, som kun kan blive billige og ligelige, naar Vedkommende baade veed, hvad og hvormeget der af Professorerne er foredraget og kan anstille en omfattende Sammenligning, hvor Alt er relativt.

Da dette imidlertid endnu ikke er skedt og jeg pludselig seer mig kaldet til Mandagen d. 17de Jan. fra Kl. 12 at være Censor og afgive Stemme ved *Special-Characterer*, saavidt jeg kan giætte, i Dogmatik, Moral og Ebraisk, saa maa jeg, for min Part, udtrykkelig *protestere* mod denne Fremgangsmaade, hvortil Facultetet ingenlunde er berettiget, og hvorved det gøres mig aldeles umueligt at afgive en Stemme ved *Special-Characterer*, som jeg kan være bekiendt.

Det er nemlig ikke ved den Kongelige Resolution paa nogen Maade lagt i Facultetets Haand *vilkaarlig* at *fordele* Censuren mellem de to Præster, som efter Tiden paa en vis Dag skal udøve den, men det maatte betimelig kundgøres dem begge under eet, i hvilken Orden der den Dag skulde examineres i de forskellige Kundskabsfag, saa de kunde enes om, i *hvilke* Fag hver af dem vilde afgive Stemme, som den eneste Maade, hvorpaa muelig Præste-Stemmen ved *Special-Charactererne* kunde faae nogen virkelig Betydning.

Da nu dette ikke er skeet og Facultetet ei engang har ladt mig vide, hvem min præstelige Medcensor er, saa kan jeg ikke følge den uberettigede Indkaldelse, og det saameget mindre, som jeg eengang for alle maa erklære, at jeg ikke kan afgive nogen Stemme ved *Special-Characteren* i *Ebraisk*, da jeg aldrig

⁶) Allerede 1844 havde Spørgsmaalet om Indførelse af faste Censorer ved theologisk Embedseksamen været Genstand for livlige Forhandlinger mellem Fakultetet, Universitetsdirektionen, Danske Kancelli, Sjællands Biskop og det københavnske Præsteskab. Dette sidste havde 1844 bestemt udtalt sig for Indførelsen af faste Censorer. Ved et nyt Møde, der afholdtes i Juni 1847, besluttede Gejstligheden atter at udtale, »at en virkelig ligelig og retfærdig Bedømmelse af Candidaternes Dygtighed alene bliver mulig, naar de Censorer, som deeltage i denne med Professorerne, ere faste« (Det theologiske Fakultets Dekanatspapirer 1844 A 20; 1847 Nr. 423; jvfr. N. M. Plum, Københavns Præstekonvent 1843—1943 S. 49).

selv har læst de *Prophetiske Bøger* paa *Ebraisk*, og veed kun, der examineres i dem, uden engang at vide hvor.

At jeg saa seent afgiver disse Erklæringer maa jeg bede det høiærværdige Facultet undskylde, med den Forsikkring, at det blot er skeet, fordi jeg først i Ugens sidste Dage fandt Leilighed til at sætte mig ret ind i denne fortrædelige Sag og betragte den fra alle Sider, som jeg dog maatte, før jeg tog min Beslutning. Khvn 16de Jan. 1848.

ærbødigst

N. F. S. Grundtvig

Den her meddelte Skrivelse faldt ikke i god jord hos Fakultetet. I Følge en Paategning af Fakultetets Dekan, Professor C. T. Engelstoft, paa Skrivelsen blev den modtaget af ham Søndagen den 16. Januar Kl. 2³/₄, og i den Grad maa den have gjort Indtryk, at man allerede næste Dag, den 17. Januar, til Universitets- og Skoledirektionen kunde indsende en udførlig Indberetning, skrevet af Engelstoft og underskrevet af Fakultetets samtlige Medlemmer. Den har følgende Ordlyd⁷:

Ved den theologiske Embedsexamen, som afholdes i disse Dage, er indtruffet et Tilfælde, som Facultetet finder sig nødsaget til at forelægge den Kongelige Direction.

Pastor Grundtvig var under 10 Jan. paa den efter Specialcharacterernes Indførelse brugelige Maade, nemlig ved et Brev efter vedlagte Blanket og ledsaget af de fire af Candidaterne uarbejdede Specimina, blevet indbudet til som Censor at overvære den sidste Halvdel af den Examen, som skulde holdes idag; men efterat have ladet Brev og Specimina henligge hos sig, har han igaar Middags tilbagesendt samme ledsagede af den Skrivelse, som Facultetet vedlægger, og erklæret ikke at ville give Møde samt protesteret mod denne Indkaldelse som uberettiget.

⁷) Meddelt efter Originalen, nu i Undervisningsministeriets Arkiv, Universitetssager 1849 Nr. 976; Kopi i det teologiske Fakultets Kopibog 1831—48 Nr. 438, en meget stærkt gennearbejdet Koncept i det teologiske Fakultets Dekanatspapirer (s. Nr.). Herved ligger et Brev af 17. Jan. 1848 fra Dekanen C. T. Engelstoft til hans Kolleger, hvori han meddeler, at det var lykkedes at faa en anden Censor i Grundtvigs Sted, »hvilket jeg haaber, at Facultetet bifalder, skjønt der kunde være en Fristelse til at lade Grundtvigs Selvraadighed vise sig i sin hele Følge«. Forøvrigt tilraader Engelstoft, at der indgives en Klage.

Naar Pastor Grundtvig i de 8 Aar, han har været i en Embedsstilling, der kvalificerer ham til at indbydes, har deels med deels uden Anmeldelse unddraget sig den Pligt at bivaane den theologiske Examen, saa at han paa 31 Indbydelser kun har givet Møde 5 Gange, (hvad de til den Kgl. Direction indsendte Beretninger vilde udvise), har dette ikke forvoldet videre Forstyrrelse i Examens Gang, saalænge Characteren blev givet af de tilstedeværende Censorer efter Totalindtrykket; men efterat den ved Kgl. Res. 18 Mai f. A. foreskrevne Censurering er traadt i Anvendelse, medfører den geistlige Censors Udeblivelse Suspension af Examen, og en saadan maa ansees lige beklagelig for de vedkommende Candidaters Skyld og for den akademiske Examens Gang, hvorfor ogsaa Facultetet i Skrivelse af 12 Juni f. A. til den Kgl. Direction⁸ udtalte som Forudsætning, at den geistlige Censor maatte betragte det som en Embedspligt at give Møde og ved uomgængeligt Forfald maatte drage Omsorg for at stille en Anden i sit Sted. Vel er Følgen af Pastor Grundtvigs saa seent anmeldte Uvillighed til at give Møde dennegang blevet afværget, da Facultetets Decanus formaaede en anden Geistlig⁹ til at overtage hans partes; men det maa ansees for et heldigt Tilfælde, at det var muligt at finde Nogen, der var baade istand og villig til at gjøre dette paa saa kort Varsel — et Tilfælde, som ikke kommer Pastor Grundtvig tilgode.

Hvad dernæst angaaer Pastor Grundtvigs Motivering af sin Protest, skal Facultetet ikke opholde sig ved hans Indsigelse mod den Regel, at samtlige geistlige Censorer nu som før kaldes til at afgive Stemme for samtlige Examinationsfag, da denne nu er anordnet, omend skjøndt vistnok ikke faa Grunde, hvilke Facultetet oftere har udviklet, tale stærkt for faste Censurers Beskikkelse¹⁰; men naar han for sit Vedkommende erklærer, at

⁸) Det theologiske Fakultets Kopibog 1831—48 Nr. 419.

⁹) Sognepræsten ved Trinitatis Kirke, Dr. theol. Waldemar Henrik Rothe (1777—1857).

¹⁰) Den 24. April og 10. Oktober 1843 havde det theologiske Fakultet foreslaaet Indførelse af faste Censorer, og da Universitetsdirektionen modsat sit oprindelige Standpunkt ikke ønskede at følge Facultetet heri, begrundede dette yderligere sin Opfattelse i en Skrivelse af 23. Maj 1844 (Det theologiske Fakultets Kopibog 1831—48 Nr. 322, 329, 346). Modstanden kom især fra Biskop Mynster, der i flere Skrivelser fraraadede Foranstaltningen som praktisk uigennemførlig. I en Skrivelse af 29. Juni 1847 til Facultetet fastholdt Mynster sine tidligere fremsatte Synspunkter og ytrede bl. a.: »Jeg maa saaledes endnu holde for, at, naar dette Andra-

han aldrig kan afgive Stemme ved Specialcharacter i et enkelt bestemt Fag, er det en Exception, der formeentlig ikke kan tages tilfølgende ved Facultetets Indbydelser.

Naar han dernæst for sin Part protesterer imod Facultetets Fremgangsmaade, ved Indbydelsen at tilsige ham til den sidste Halvdeel af Examen uden at angive udtrykkeligen de Fag, i hvilke han vilde komme til at afgive Stemme, og uden at nævne den Geistlige, som blev indbudet til at overvære den første Halvdeel af samme Examen: da protesterer han imod en Fremgangsmaade, som formeentlig er i fuld Overensstemmelse med de Regler, som den Kgl. Direction i Skrivelse af 11. Sept. f. A. har bifaldet¹¹, og som uden Indsigelse er blevet anvendt ved en Cyclus af 3 Examina, til hvilke samtlige geistlige Censorer i Kjøbenhavn, undtagen Hr. Grundtvig, have været indbudne og have givet Møde. I hvilke Fag Specialcharacterer skulle blive at afgive af hver Enkelt, vise tilstrækkeligen de tilsendte Specimina, ligesom da ogsaa Hr. Grundtvig i dette Tilfælde har skjønnet fuldkommen rigtigheden derom; og hvo den anden Geistlige, som indbydes, er, bliver ingen Censor ubekjendt, da den Underretning, der tilsendes Biskoppen og af denne communiceres de Vedkommende, giver authentisk Underretning derom, saa at det, inden den af Hr. Grundtvig desidererede Underrettelse, maatte staae i de tvende til een Dag indbudne Censurers Magt efter indbyrdes Aftale at foretage en Ombytning af Censureringen ved de tvende Halvdele af Examinationen.

Den Fremgangsmaade fra Facultetets Side, som Hr. Pastor Grundtvig paaanker, har ikke alene, som bemærket, de øvrige Geistliges stiltiende Bifald ved at være anvendt uden at have foranlediget noget Ønske om Forandring; men den maa ogsaa ansees for at være nærmest forudsat ved Forhandlingerne om Maaden, hvorpaa den Kgl. Res. af 18 Mai f. A. skulde blive at anvende, da den hele kjøbenhavnske Geistlighed paa Facultetets Forespørgsel, om de ønskede at tilsiges 4 eller 2 til hver Examen dag, erklærede sig for det sidste Alternativ. Hvis derfor Hr.

gende er fremkommet fra Geistligheden, da have de ældre Præster af Lyst til at befries fra den Byrde at møde som Censorer, og de yngre i Haab om at vinde en for dem ikke ubetydelig Indtægt, overseet den næsten til Umulighed grændsende Vanskelighed for en Præst her i Staden ved at overtage en saadan Bestilling, uden at forsømme sine egentlige Embedsforretninger, hvilke for største Delen indtræffe om Formiddagen. (Det teologiske Fakultets Dekanatspapirer 1847 Nr. 422).

¹¹) Kopi i Det teologiske Fakultets Kopibog 1831—48 Nr. 432.

Grundtvig kun vil erkjende en anden Fremgangsmaade for lovlig, hvis Forenelighed med de foreskrevne Regler Facultetet iøvrigt ikke vil benegte, men hvis Anvendelse vilde medføre baade Vidtløftighed og Tidsspilde, maatte han formeentlig ad anden Vei og paa anden Maade have gjort sin Mening gjeldende. Som Sagen her foreligger, maa Facultetet, for at afværge deslige Tilfælde for Fremtiden, anholde om den Kongel. Directions Medvirkning til, at Pastor Grundtvig maa faae Tilhold om ikke ved modtvillig Udeblivelse at forstyrre Examens Gang og derhos blive erindret om det Ubeføiede i hans Protesteren mod den af Facultetet fulgte Fremgangsmaade.

De vedlagte Bilag udbedes efter Benyttelse remitterede.

Det theologiske Facultet d. 17 Januar 1848.

H. N. Clausen. C. E. Scharling. C. T. Engelstoff. H. L. Martensen.

Heller ikke Universitetsdirektionen tøvede længe. Alle-rede den 25. Januar til skrev den Danske Kancelli saaledes¹²⁾:

I hoslagte Skrivelse med Bilag har det theologiske Facultet hertil indberettet, at Pastor Grundtvig, efter at være paa den af Facultetet efter Overlæg med hele Kjøbenhavns Geistlighed vedtagne Maade og med 8 Dages Varsel indbudt til som Censor at overvære den nylig afholdte theologiske Embedsexamen, har Dagen førend han skulde give Møde vægret sig ved at overvære Examen, idet han i vedlagte Skrivelse har protesteret mod Facultetets Berettigelse til at tilsige ham, saaledes, at det endog kun ved et Tilfælde kunde lykkes at finde en anden Geistlig, der var villig og istand til at møde i hans Sted og saaledes undgaae en Afbrydelse af Examens Gang.

Da Directionen ikke skjønner rettere; end at Pastor Grundtvig ved den i den allerhøieste Resolution af 12te Mai 1830 givne Bestemmelse maa være ubetinget forpligtet til som Censor at overvære den theologiske Examen efter sin Tour, hvilken Forpligtelse ikke er hævet ved den kongelige Resolution af 14de Mai f. A., skulde Man tjenstligen anmode det Kongelige Danske Cancellie om, at fornævnte Embedsmand maa gives Tilhold, om ikke i Fremtiden at unddrage sig fra den ham paahvilende Forpligtelse.

Den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler d. 25de Januar 1848.

Engelstoff. I. Hansen. Kolderup Rosenvinge.

¹²⁾ Original i Danske Kancellis Arkiv, 1. Dept., Bilag til Brevbog 1848 Nr. 998—9.

Danske Kancelli vilde aabenbart ikke afgøre Sagen, før end det havde hørt Grundtvigs nærmeste Foresatte, Biskop J. P. Mynster, og den 17. Februar sendtes Sagen til hans Erklæring. Herved kom man — saa at sige — til den rette Mand. Havde Fakultetet følt sig brøstholden, blev Mynster aabenbart opbragt paa sin gamle Modstander, og allerede den 22. Februar forelaa fra hans Haand følgende, for hans Personlighed og Standpunkt ret karakteristiske Erklæring¹³.

I Anledning af, at Præsten ved Vartou Hospital, Grundtvig, efter paa sædvanlig Maade at være indbudet til som Censor at overvære den i forrige Maaned afholdte theologiske Embedsexamen, har vægret sig ved at give Møde, har det behaget det Kongelige Danske Cancellie under 17de d. M. at forlange min Betænkning.

Ifølge heraf undlader jeg ikke at yttre Følgende:

Ved allerhøieste Resolution af 12te Mai 1830 blev det paalagt Præsten ved Vartou Hospital tilligemed de øvrige i Resolutionen nævnte Geistlige at møde som Medcensorer ved den theologiske Embedsexamen. Denne Bestemmelse er bleven nærmere modificeret ved allerhøieste Resolution af 14de Maii 1847, som i sin Tid er bleven Pastor Grundtvig ligesom de øvrige Vedkommende communiceret.

Saafermt Pastor Grundtvig fandt den saaledes foreskrevne Indretning ved Examen uhensigtsmæssig, stod det ham frit for, paa sømmelig Maade at andrage paa en Forandring; men saalænge den Kongelige Resolution ikke er ophævet, kan der ikke være Tvivl om, at han, som enhver Anden, uvægerligen bør adlyde den.

Naar Pastor Grundtvig besværer sig over det theologiske Facultets Fremgangsmaade ved Tilsigelsen, da maa herved bemærkes:

1. at det unegtelig tilkommer Facultetet at tilsige de Præster, hvilke det efter Touren tilfalder at møde som Censorer, og at bestemme den Tid, paa hvilken Enhver vil have at møde. Det vilde foranledige den største Uorden ved Examen, dersom enhver Præst kunde vælge og vrage med Hensyn til Tid eller Disciplin, naar det behagede ham at være Censor.

¹³) Original sst. (jvfr. Note 12). Koncepten i Sjællands Bispearkiv (Afgjorte Sager 1848 Nr. 100) er egenhændigt skrevet af Mynster.

2. at det ikke paaligger Facultetet at underrette hver enkelt Præst om, hvilken anden Censor der er tilsagt til andre Timer samme Dag, hvilket i sig selv er ham uvedkommende. I Øvrigt kan enhver Præst see det af det Circulaire, som fra Facultetet gjennem Biskoppen omsendes til alle Vedkommende.

3. at, naar en Præst er forhindret fra selv at møde til en vis Tid, da staaer det ham frit for at bytte Tour med En af de andre Censurberettigede, hvilken ingenlunde behøver at være just Den, der samme Dag skal fungere som Censor. Men at træffe Overenskomst desangaaende vil paaligge den Paagjældende selv, og ikke Facultetet.

4. at, da de skriftlige Specimina forud tilstilles enhver Censor for de Discipliner, hvori han ogsaa ved den mundtlige Examen vil have at censurere, har han derved al i denne Henseende fornøden Underretning.

5. at jeg ikke kan Andet end finde det uanstændigt, naar Pastor Grundtvig erklærer sig saa uvidende, at der skulde være de Discipliner, hvori han ikke skulde kunne deeltage i Censuren¹⁴. Det forlanges ikke af Censor, at han selv skal examinere; men at en Præst, naar han opmærksom hører paa Examinationen, ikke skulde kunne have en Dom angaaende, hvorvidt Candidaten har fyldestgjort, eller ikke, bør ikke antages.

Til de øvrige Uregelmæssigheder, Pastor Grundtvig ved denne Leilighed har tilladt sig, hører ogsaa den, at han, uagtet han flere Dage forud var tilsagt, først om Eftermiddagen før Examen indsendte sin Vægring, saa at det kun var ved Omsorg af Decanus og ved en anden Geistligs Velvillie, at Examen den Dag ikke blev forstyrret.

Den Tone, hvori Pastor Grundtvig i sin Skrivelse har tilladt sig at omtale den Kongelige Resolution og at tiltale det theologiske Facultet, vilde fra en Anden være meget paafaldende, men er fra denne Mand intet Usædvanligt.

¹⁴) Allerede den 29. Juni 1847 havde Mynster i Anledning af Udtalelser fra det københavnske Præsteskab ytret: »naar i Øvrigt flere af de tilstedeværende Geistlige skulde have erklæret, at der ere Discipliner, hvori de ei saaledes ere hjemme, at deres Votum kunde beroe paa en efter egen Indsigt fattet selvstændig Mening, da kan jeg ikke Andet end beklage, dersom de theologiske Discipliner skulde være blevne geistlige Mænd her i Staden saa fremmede, at de ikke, ved at læse de skriftlige Specimina og at anhøre Examinationen, skulde kunne have en tilstrækkelig begrundet Dom over, hvorvidt Candidaten har fyldestgjort eller ikke«. (Det theologiske Fakultets Dekanatspapirer 1847 Nr. 422).

Da det sees, at af de 31 Gange, Pastor Grundtvig efter den forhenværende Indretning har været tilsagt til at møde som Censor, har han kun mødt de 5, og da efter den nuværende Indretning, naar Censor udebliver, Examen ikke kan afholdes, hvilket vil være til største Ulempe saavel for Candidaterne som for Professorerne, vil det være nødvendigt, at der gives ham alvorligt Tilhold om, uvægerligen at møde, naar han tilsiges som Censor ved theologisk Embedsexamen.

De tilstillede Bilag følge hoslagt tilbage.

Kjøbenhavn, den 22de Februar 1848.

allerærbødigst
Mynster.

Kancelliet sluttede sig ganske til Mynster og paalagde den 14. Marts 1848 Sjællands Biskop »at give Præsten Grundtvig alvorlig Tilhold om uvægerligen at møde, naar han tilsiges som Censor ved theologisk Embedsexamen«¹⁵. Under 18. Marts tildelte Mynster Grundtvig det »alvorlige Tilhold« dog blot i Form af en Kommunikering af Kancelliets Skrivelse uden vedføjede Bemærkninger¹⁶. Saaledes naaede man i de bevægede Martsdage 1848, da saa mange af den foregaaende Tids Indretninger kom i Støbeskeen, at faa denne Sag afgjort, lige før Enevældens Statssamfund gik i Graven.

Der kan næppe herske Tvivl om, at i dette Mellemværende havde det teologiske Fakultet, Sjællands Biskop og Danske Kancelli helt og holdent den formelle Ret paa deres Side. Lige saa sikkert er det dog, at det Standpunkt, Grundtvig principielt repræsenterede: at det var u hensigtsmæssigt og utidssvarende at lade Københavnske Præster i Flæng virke som specielle Fagcensorer ved theologisk Attestats og deltage i Bedømmelsen af Prøver i Discipliner, de ikke besad dyberegaaende Kendskab til — at dette fik Medhold gennem den følgende Tids Udvikling. Dog først en Snes Aar senere — ved Lov af 25. Marts 1871 — indførtes særlige Censurkommissioner ved theologisk Embedseksamen.

¹⁵) 1. Depts Brevbog 1848 Nr. 998.

¹⁶) Sjællands Bispearkiv, Afgjorte Sager 1848 Nr. 143.

Kancelliet havde under 14. Marts 1848 meddelt Universitetsdirektionen sin Afgørelse af Grundtvigs Sag, og Direktionen den igen Fakultetet. Antagelig er Grundtvig ogsaa paa en eller anden Maade blevet underrettet direkte af det teologiske Fakultet om Udfaldet. Det er da sikkert i denne Anledning, at han til Dekanen skrev et Brev, som nu kun kendes fra hans udaterede Koncept. Det er paafaldende tamt i Tonen. Han takker for at være blevet gjort opmærksom paa den kgl. Resolution af 12. Maj 1830 om Vartov - Præstens Forhold, erkender at være pligtig til at rette sig efter, hvad der hører til hans Stilling, og undskylder sine tidligere Ytringer med Hensynet til, »at en aldrende Mand, vant til Virksomhed, nødig spilder sin Tid ved Overhøringer, om hvis Uhensigtsmæssighed der i vore Dage næppe kan være to Meninger«¹⁷.

Den specielle Sag fik for Grundtvigs Vedkommende et ejendommeligt Efterspil et Aars Tid senere. Da der skulde holdes teologisk Embedseksamen i Foraaret 1849, blev Grundtvig igen indbudt som Censor, men da han imidlertid var blevet valgt til Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, meldte han Forfald i en Skrivelse, der efter hans egen Koncept lyder saaledes¹⁸:

I Anledning af den Tilsigelse til at møde d. 17de April Kl. 9 som Medcensor ved den Theologiske Examen, hvilken jeg idag har modtaget fra Deres H. H. som Facultetets Decanus, iler jeg med at bede mig, om muligt, forskaanet for dette Møde, da jeg under mit Sæde paa Rigsdagen slet ikke er raadig over min Tid og Person, og Censuren ikke synes mig at være noget, hvortil jeg, som til mine andre Embeds-Forretninger kan stille enhver anden ordineret Mand i mit Sted.

¹⁷) Breve fra og til N. F. S. Grundtvig II, Nr. 574. Skal Brevet — som her sket — henføres til Aaret 1848, kan det dog ikke være rettet til C. E. Scharling, da ikke han, men C. T. Engelstoff den Gang var Decanus.

¹⁸) Grundtvigs Papirer Fasc. 408. — At Brevet maa stamme fra Aaret 1849, fremgaar af den Omstændighed, at 17. April omtales som Eksamensdag, og i hele Grundtvigs Rigsdagsperiode (1848—57) var dette kun Tilfældet i 1849.

Dersom det imidlertid er nødvendigt, at jeg, hvis min Rigsdags-Pligt hindrer mig fra personlig at møde, skal sende en anden Præst, da beder og haaber jeg, at Deres H. H. vil lade mig det vide!

ærbødigst
N. F. S. Grundtvig.

Antagelig har Teksten i Originalen til dette Brev haft en noget anden Formulering, eller ogsaa har Grundtvig samtidig skrevet et andet Brev til Fakultetets Decanus H. N. Clausen¹⁹. Denne fritog i hvert Tilfælde Grundtvig som lovlig undskyldt fra at møde og tog siden i November 1849 selv Initiativet til en Afvikling i Almindelighed af Grundtvigs Forhold som Censor. Dette skete i en velvillig, om end let maliciøs, Skrivelse til det nyoprettede Ministerium for Kirke- og Undervisningsvæsenet²⁰, hvori det hedder:

Til Ministeriet for Kirke-og Underviisningsvæsenet.

Under 25de Marts 1848 modtog det theologiske Facultet, i Anledning af et tidligere indgivet Andragende til den daværende Direction for Universitetet og de lærde Skoler, en Skrivelse fra denne Direction, der meddeelte Facultetet Underretning om, »at Biskoppen over Sjellands Stift under 14de f. M. var anmodet om at give Præsten Grundtvig et alvorligt Tilhold om, uvægerligen at møde, naar han tilsiges som Censor ved den theologiske Embedsexamen«.

I Henhold til denne Directions - Skrivelse — til hvis historiske Foranledning jeg her ikke skal gaae tilbage — har Pastor Grundtvig engang senere, i April s. A., været indbudt til at deeltage i den theologiske Examens-Censur. Han undskyldte dengang skriftligt sin Udeblivelse, ved at anmelde Forfald af den Beskaffenhed, at jeg som Decanus kunde ansee mig beføiet til at forbigaae ham; og han tilføiede i samme Skrivelse: »Jeg tillader mig at tilføie, at efter al Billighed burde jeg i det Hele fritages for denne Forretning, som en *gammel Præst*, der selv erkjender og erklærer sin Udygtighed til at være virkelig Med-

¹⁹) Jvfr. Citatet nedenfor.

²⁰) Undervisningsministeriets Arkiv, Universitetssager 1849 Nr. 976. Clausens Skrivelse er — ejendommeligt nok — dateret samme Dag han blev Minister (uden Portefeuille).

«censor i *hvilket*somhelst af de Kundskabsfag, hvori der nu, anderledes end før, skal gives Special-Charakter ved theologisk Embeds-Examen».

Vistnok maatte det nu være Pastor Grundtvigs egen Sag, at anholde om den ønskede Fritagelse; men det er vel usikkert, hvorvidt han skulde findes villig til at foretage det i saa Henseende fornødne Skridt, og i alt Fald til at støtte det ved en saa uforbeholden Tilstaaelse, som den her er given. Det er imidlertid øiensynligt, at det er ikke mindre i den theologiske Examen, i Examinatorernes og de Examineredes Interesse, end i Pastor Grundtvigs, at en Samvirken — eller rettere: et Sammenstød — paa dette Punkt i Fremtiden hæves; og efter den foreliggende Erklæring turde der for Facultetet være god Grund til ikke at undslaae sig for at gjøre det første Skridt i denne Sag. Det er derfor efter mine Collegaers Ønske, at jeg, førend jeg fratræder Decanetet, søger at forskaffe mine Efterfølgere den fornødne Bemyndigelse, idet jeg tillader mig hos det høie Ministerium at forespørge: hvorvidt det maa være vedkommende Decanus tilladt, paa Grund af den foranførte, til Facultetets Decanus afgivne Erklæring, at forbigaae Pastor Grundtvig ved Indbydelsen til Censuren ved den theologiske Embedsexamen.

Kjøbenhavn, den 16de November 1849.

ærbødigst

H. N. Clausen

det theologiske Facultets Decanus.

Ministeriet gav ganske Clausen Medhold og tilskrev under 15. December 1849 Fakultetet, at det »efter Omstændighederne samtykker i, at Pastor Grundtvig af Facultetets Decanus forbigaaes ved Indbydelsen til Censuren ved den theologiske Embedsexamen«²¹.

Ejendommeligt er det at se, hvorledes det i sidste Instans blev de to gamle Modstandere, Clausen og Grundtvig, der i denne Sag saa at sige kom til at staa Arm i Arm som Sejrherrer overfor det Mynsterske Standpunkt.

²¹) Kopibog for Universitetet 1849 Nr. 976.

Efterskrift.

Ved **Knud Eyvin Bugge**.

Ifølge påtegning på omslaget til Dr. Kornerups manuskript er dette blevet afsluttet d. 9/5—1947. Siden da har en fornyet undersøgelse af kilderne bragt stof for dagen, som det vil være naturligt at fremlægge i en efterskrift til denne afhandling:

1. *Grundtvigs skrivelse til H. N. Clausen* fra april 1849 meddeles ovenfor efter udkastet i Gr.s arkiv fasc. 408. Dr. Kornerup efterlyser derpå en anden redaktion af brevet, hvor det i Clausens skrivelse anførte citat forekommer. Dette brev er fundet i Universitetets Arkiv¹, og det meddeles herved:

Deres H. Høiærværdighed

Hr. Dr. og Prof. Clausen!

Nu veed jeg slet ikke, om det, efter Tilsigelsen er *Tirsdagen* d. 17de, eller som D. H. havde den Godhed privat at melde mig, *Onsdagen*, jeg skulde møde som Medcensor ved den theologiske Examen, og det træffer sig derhos saaledes, at det ikke nytter, jeg derom nærmere forespørger mig; thi paa *Tirsdag* vilde det være meget uvist, om jeg for paaatrængende Rigsdags-Forhandlinger kunde møde og paa *Onsdag*, som er *Altergangs-Dagen* med mine *Confirmanter* vilde det være mig aldeles umuligt.

Jeg nødes derfor til, ved at tilbagesende de nys modtagne *Specimener* at erklære, at jeg denne Gang ikke kan overtage *Censuren*, og jeg tillader mig at tilføie, at efter al *Billighed* burde jeg i det hele fritages for den, som en *gammel Præst*, der selv erkender og erklærer sin *Udygtighed* til at være

¹) Nr. 1135, Det theol. Fakultets Dekanatspapirer, 1849, ad bilag nr. 487.

virkelig Medcensor i *hvilketsomhelst* af de Kundskabs-Fag, hvori der nu, anderledes end før, skal gives Special-Characterer ved Theologisk Embeds-Examen!

Khvn. 15de April 1849.

ærbødigst

N. F. S. Grundtvig.

Dette brev skal ikke yderligere kommenteres. Blot kan det nu tilføjes, at Dr. Kornerups i note 18 fremførte formodning, at udkastet i fasc. 408 stammer fra 1849, bekræftes af Gr.s egenhændige datering af det her aftrykte brev, som må være skrevet nogenlunde samtidigt.

2. Endvidere kan der være grund til at gøre opmærksom på *Gr.s virksomhed som censor ved de theologiske kandidaters dimisprædiken*. Dette arbejde har øjensynligt tilfredsstillet Gr. mere end censureringen ved den egentlige embedseksamen, idet han trofast passede dette hverv i over 16 år, fra 1839 til 1855, altså også i 6 år efter, at han var blevet fritaget for censureringen ved embedseksamen. Dette fremgår af en »Protokol over Censorerne ved Dimisprædiken. 1827—1920«, ligeledes at finde i Universitetets Arkiv².

Årsagerne til, at Gr. har været mere tilfreds med denne form for censorarbejde kan have været flere. For det første var han her den ene af to og løb således ikke den risiko, at hans stemme blev »overflødig«³. Dernæst har han, den gamle, øvede prædikant, utvivlsomt følt, at her var et område, hvor han kunde afgive en sagkyndig bedømmelse. Endelig har Gr.s høje vurdering af det talte, forkyndte ord, hvor »det er Hjertet, som gjør veltalende«⁴ næppe været uden be-

²) Universitetets Arkiv Nr. 1187, R.A.

³) Jf. Gr.s udtryk i Breve fra og til N. F. S. Gr., udg. af Georg Christensen og Stener Gr., II (1926), nr. 574.

⁴) Fortale til Christelige Prædikener eller Søndags-Bog, I, 1827, jf. at Gr. i et utrykt udkast (Gr. arkivet, fasc. 148.7) beklager, at censorene ved selve embedseksamen *ikke* får lejlighed til at konstatere, »om der skinnede Alvor eller Letsindighed, aandelig Magt eller Afmagt, Fortrolighed eller Ubekiendskab med Modersmaalet igiennem Prøverne« (5r).- I en utrykt tale, dateret 5/11 1839 (fasc. 364. II. 16) nævner

tydning. At medvirke ved *denne* form for eksamen kunde udmærket forenes med hans kamp imod »det pedantiske Examens-Væsen« iøvrigt.

Da det for Gr.s biografi har en vis interesse at vide, på hvilke datoer han udførte denne censur, meddeles disse efter den nævnte protokol:

1839: 14/8. — 1840: 24/4 — 21/11. — 1841: 2/4 — 15/9 — 30/12. — 1842: 15/4 — 10/9. — 1843: 6/1 — 14/5 — 16/8 — 16/9. — 1844: 7/3 — 10/10. — 1845: 8/5 — 11/9. — 1846: 21/1 — 15/6 — 14/12. — 1847: 17/8. — 1848: 26/7. — 1849: 20/4. — 1850: 16/2 — 5/7 — 5/10. — 1851: 5/4. — 1852: 26/4 — 4/9. — 1855: 21/9, i alt 29 gange.

Blandt de unge theologer, der på denne måde oplevede at få deres dimisprædiken bedømt af Gr., findes bl.a. senere så kendte navne som N. G. Blædel (6/1—1843) og H. F. Rør-dam (21/9—1855).

Gr.s trofasthed overfor dette arbejde gør unægtelig et mere tiltalende indtryk end den kontrære opførsel, man bliver vidne til gennem Dr. Kornerups afhandling.

Gr., at han samme dag har været »Censor ved Attestats«. Engelstoff hævder derimod i et bilag til den ovf. (s. 101 ff) anførte skrivelse, at Gr. den nævnte dato var fraværende uden forudgående anmeldelse! (Univ. Arkiv, Nr. 1135, Det theol. Fakultets Dekanatspapirer, 1848, bilag nr. 438). En tilfredsstillende løsning på problemet: hvem af dem, der har ret, er ikke blevet fundet. Muligvis kan begge udsagn være korrekte, nemlig hvis Gr. er mødt senere samme dag efter at være blevet hentet. — Vedr. de her omtalte Gr. mss., se iøvrigt cand. mag. Steen Johansens oplysninger i Registrant over N. F. S. Grundtvigs Papirer, udg. af Grundtvig-Selskabet og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, 1957 ff, bd. VI og XVII.